

Қазіргі қазақ жауашыларының, әсіресе, жас авторлардың әлемдік философиялық, психологиялық теориялар мен концепцияларды көркем шығармашылық аясында қазақ қоғамына немесе оқырманға таныстыруға ұмтылысы байқалады. Әдебиет арқылы жер бетіндегі доминант теорияларды оқырманға интерпретациялау — әлемдік ойлау жүйесіне интеграцияланудың бір жолы. Бұл ойыммен қазақ оқырманы да батыстық теорияларға мойынсынуы қажет деген көзқарасты насихаттап отырған жоқпын. Ең бастысы, оқырманға қазақ әдебиетінде оқитын тақырыптар бойынша таңдау мүмкіндігі болуы қажет.

«ПАРАЛЛЕЛЬ»:

ӘЛЕМ — ЕЛЕС



ЕРІК



Айнур АХМЕТОВА

Осы тұрғыдан алғанда Әлішер Рахаттың жақында жарық көрген «Параллель» романы сана аямы, бейсана теориясы (Фройд) және «әлем дегеніміз — табиғат құбылыстары мен адамның ерік-жігері/иқылы» (Шопенгауэр) деген иррационалды постулаттарды көркемдік ой негізінде интерпретациялайды. Әлемдік ой-санаға төңкеріс жасаған мұндай таным мен теорияны қолдайтын да, қолдамайтын да оқырман табылады. Әр қабылдаушы сана оқырман әдебиет паригынан өзіне қажетті шығарманы таба алуы керек. Біздің дәстүрлі түсінікте көркем шығарма авторы оқырман санасына үстемдік ететін құзыретті тұлға еді. Яғни, автор ұсымнан пайым, түсінік, көп жағдайда оқырман тарапынан сөзсіз дұрыс деп қабылданып келді. Әсіресе, классикалық әдебиетке қатысты талдаулар мен реценциялық әсерлерді осылай түсіндіруге болады. Ал «Параллель» сияқты романдарға сыни пікір айту үшін әлемдік философиядағы волонтиаризм, иррационалды бағыттарды жақсы түсіну керек. Одан бейхабар болған жағдайда романның көркемдік тіл қолданысының артықшылығын немесе кемшілігін сөзсегумен шектеліп қаламыз.

Роман шығады деген хабарды естіген күннен бастап Әлішерден жақсы шығарма күткенімді жасырмаймын. Осы болжам расқа айналса деп қатты үміттендім, тіпті сендім де. Сенімім алмады. Дәл осылай шығарманы қазақ әдебиетінен өзіне дейін оқымаппын. Бұл ойым арқылы Әлішер бірінші орында тұрған ұзақ автор дегелі отырған жоқпын. «Параллель» — махаббат туралы жақсы роман, нағыз әдебиет паригына лайықталып жазылған шығарма. Автор өзінің көкейіндегі әрі оқырманға да қажетті, өтімді тақырыпты жазып, кітабы жақсы сатылып жатыр. Әлеуметтік желіден мұны жақсы байқап жатырмыз. Бұл бұқаралық әдебиеттің санатына да жатпайды. Қай жағынан алып қарағанда да санасы жоғары шығарма.

Жеке өзіме Әлішердің жоғарыда аталған тұлғалардың идеяларын

қазақ әдебиетіне әкелгені ұнады. Ал бұл идеялардың менің жеке ұстанымдарыма қарсы келіп-келмеуі маңызды емес. Өзге оқырманға да, әсіресе, жастарға өзінің бірегейлігін (идентификациясын) айқындап үйренуіне мүмкіндік берді. Аламын еркіндігін қолдайтын теориялар толықтай қажетсіз немесе қажетті деп санауы мүмкін емес. Адамзаттан қолдау таппан түсініктердің ішінен мен де оқырман ретінде өзіме қажеттісін аламын. Екінші жағынан, бұл роман махаббат туралы. Қазіргі қазақ әдебиетінде басы бүтін махаббат тақырыбына арналған романдар аз кездеседі және жемқорлықтан, әділетсіз жүйеден, ақша табудан шаршаған қоғамда махаббат туралы шығарма керек-ақ.

Махаббат адамның менталды әлеміне қолғау салатын, ынта-жігер беретін қозғаушы күш, көз келген жастағы адам шынайы махаббатқа сусайды, ансайды. Бұрын шынайы махаббатқа қолы жетпеген оқырман «Параллель» романынан Шоқанның, Аяның сезімдерін өз санасына көшіріп алып, ерекше әсер алуы мүмкін. Көркем шығарма оқын отырғанда ақырынша оқырманның эмоциясына, санасына әсер етіп, біржолата оның ішкі әлеміне көшіп алып, белгілі бір кезге дейін немесе өмір бойы сонда өмір сүреді. Яғни, оқырман санасын автор идеясы меншіктен алады. Оқырман өзінің емес, Әлішер Рахаттың ойымен өмір сүреді. «Параллель» романында Шоқан да өзінің таңдауы жоқ немесе өзінің ролін ойып жүрген әлде анасының, достарының немесе жалпы өз ортасының «өнімі», қосындысы ретіндегі адам ретінде көрінеді. Бірақ адамды алдамшы, жаттанды ішкі әлемнің тұтқынына босату мүмкін емес. Егер олай болмағанда Шоқан Аядан — ақыл мен сезім, әлемдік үйлескен әлемнен Мираға — нәзізсіз сезімдердің тұтқынына кетпес еді.

Романда автор адамның ерік-жігері, энергиясы оның ақыл-санасын, өмірін толық билейді және басқаратын деген бұрыннан бар философиялық идеяны қазақ қоғамындағы өзіне таныс дәстүрлі түсініктер мен тәжірибелерді сюжеттік желіге айналырып, ары қарай дамытады. Кейіпкер Шоқанның немесе автордың өмірден мән табуға ұмтылған экзистенциалистік пайымдары ерекше бағалауға тұрарлық.

Маған кейіпкердің өмір туралы көзқарасы, түсінігі, бағалауы ұнады. Өмірдің әр сәті маңызды. Адамдардың жанбыр тамшысы, музыка үні, құстың

шырылы сыйлайтын таза сәттерді ақша, жұмыс туралы ойлармен немесе «аскак» бақыт туралы утопиямен көміп тастағаны шындық.

Әлішердің бірекеңшелігі, ақпараты жоқ, жай мәтін сөйлем жазбауға тырысуы. Ойлардың құндылығын арқаалап сөйлемдер қарлап басып көтере алмай тұрған ағаш бұтақтары сияқты. Автордың мәтіннің ұсақ бөліктерінде де ой салмағына баса мән беруі ұнады. Бұл оқырман алдындағы және өзінің өніміне деген жауапкершілігін көрсетеді. Тіпті оның өмірлік қаламдарына жауапкершілікпен қарайтынын да білдіреді. Дегенмен автор әлі де мәтінмен жұмыс істеуі керек. Романның кейбір тұсында сөз тіркестері, әсіресе дұрыс қолданылмаған көптік жалғаулар үйдің қисық қаланың кіршісі сияқты көрінеді.

Бейсана туралы теория ғылымда З.Фрейдтан бері белгілі ғой. Ғалым кезінде пациенттерінің бейсанасындағы қорқынышын, ауруын, құпия ойларын «еркін әңгімелесу» арқылы емдеуге тырысқан еді. Бұл романда кейіпкердің түпсанасына саналы түрде көміп тастаған бұрынғы ғашығы туралы ойлары мотоциклмен жол апатына түскенде қайта көрініс береді. Өзін де осы сәттен кейін мазалай бастайды. Адамның миы қатты соққы алғанда ойлау процесі тоқтап барып, қайта жұмыс істейтін болуы керек. Сол кезде бейсанадағы ойлар қайта жанғырады. Бұны, әдетте, кинодан жақсы білеміз.

Жазу, әсіресе көркем туындының алғашқы сөйлемдерін жазу қиын. Бастанқы беттерінде каламы әбден кібіртіктегені көрініп тұр. Қызылғап деп айтуға келмес, бірақ автор роман оқырманды бірден баурап алуы керек деген міндетті орындап шығуға дең қойған. Сонымен қатар ауызекі стильдің өзінде дұрыс қолданылмаған тіркес бар. Кейіпкер алғашында құрылыс компаниясында жұмыс істей алмағанын айтады. Мұның себебін айту үшін «істей алмағанда қалай...» — деп сөзін бастайды. Жастардың қоғамның тіліндегі қолданыстарды түзетін жатпай, табиғи шықсын деп сол қалпында беруге тырысқан. Әйткенмен бұл тіркестерді сол қалпында бере салуға болмайды. Қате қолданыс. Көз келген сапаға мән беретін баспа егер автор шет тіліндегі,

мысалы, түрік немесе ағылшын тіліндегі ұғымдарды, сөз, сөз тіркестерін қалыптасқан формасында қолданбаса ескертіп, түзетуге қайтарып жібереді. Бірақ романда мұндай тіркес көп емес.

Адам туралы оптимистік те, пессимистік те көзқарастар бар. Адам жаратушы емес, жаратылыс болғандықтан, білмейтін, игермеген нәрсесі көп. Кемшілігі мен білместігі оны кейде кейбір ортадан алшақтатса, кейде ол өзгеден үйренуден басқа жол таба алмайды. Бұл — заңдылық. Сондықтан, романды оқыған әрбір адам өзін таниды, көреді, бәлкім, кейбір қағидаларын өзгертуге тырысады. Мүмкін, келесі бір оқырман волонтиаристік идеяны қабылдамас. Роман әр адам қолына шырақ алып, өзінің ішкі әлеміне үнілуде игермейді. Сол сәтте адам жылдар бойы өзі таба алмаған, түсіне алмаған бақыт-сыздығының себебін анық байқауы мүмкін.

Романда Шоқан: «Нағыз жігіттердің арасында жүрген кіп-кішкентай бала сияқтанып, осындай кісілердің фонында Аяға кембағалдығымды білдіріп көкөдан қашып, қорқып жүрмін. Мәселе Аяда емес, менің Арсылан мен Зияда секілі. Диас пен Жонна секілді бақытты да, бейбіт өмірді еңкіммен елестете алмайтынымда болып тұр елі. Жалпы бақытты атмосфера жасай алмайтын «аурушандығым». Жан сарайындағы берекетсіздікті біреу-міреу көріп қоймаса екен деп, қуыстанып жүрудің өзі қиыншылықты ауыр еді» — дейді. Бұған ешқандай интерпретация қажет емес.

Романдағы философиялық түсінік бойынша, тіршілік жүріп тұрған реалды әлемді өзгертетін ең қуатты күш адамның менталды әлемінде орныққан. Адамның менталды әлемінің орнықтылығын, реттілігін, әсемдігін Ая есімді екінші басты кейіпкердің көзінен кейде көңір, кейде жасыл түске өсіп тұратын (романда «жасыл жанар» деп берілген) ерекшелігі арқылы көрсетеді.

Аяның жасыл жанары — адам бойындағы күш-жігерді, энергия қуатының шексіз екенін байқататын көрініс. Автор адам ішіндегі орасан жігерді алысқа немесе диюға тейейді. Сол алып дию әрдайым Аяның жанарында отырады. Аяның ішкі әлемінің сыртқы ортамен әлемі үйлесімін, реалды кеңістіктің әлемдігін көре білетін қасиетін қояр емес, жасыл түске өзгеріп тұратын көзінен көреді. Яғни, адам бойындағы ерік-жігер, күш — оның ақыл, интеллектіне бағынбай, тіршілігін басқаратын алып дию. Автор Шопенгауэрдің «әлем — елес пен ерік» деген философиясын тарапты түсіндіреді. Негізі қазақ танымдыла көзге қатысты қара көз, қой көз, көк көз деген тіркестер қолданылады. Автордың мұнда ұлттық таным мәселесін түсіндіріп жатпанын белгілі, дегенмен қазақ тілінде жазып отырғандықтан, жасыл көз тіркесінің орнына нәркес көз немесе қой көз деп қолдануына болар ма еді...

Жасыл жанар және сонда қонақтаған алып дию — қыздың күш-қуат қайлары және Нұрдың өмір сүруі автор жаратқан мистикалық кеңістік пен тылсым түсінік. «Жап-жасыл жанарының ішіне кіріп, Нұрдың алдында бар қате-кінәмі мойныма ала отырып, мінажат жасап, жеріңден қалатындай сезінемін де тұрамын» (150 б.). Шоқанды ғашық еткен, махаббатпен жанып тазартқан, өзінің кім екенін

ұғындырған аяулы мекен — Аяның жасыл жанары.

Романда Шоқанның көзімен берілген қыз бен жігітін, яғни Шоқан мен Аяның қопақ үйдегі махаббат сезіміне бөленіп жатып нұрлы әлемге енуі септігіне титқалған. Кейіпкер Шоқан қыздың шынайы махаббатын, алып күш-қуатын, энергиясын сезінгенде қыздың жапарындағы алыппен қауышып, нұрлы әлемге енгенін баяндайды. Солай баяндалғанымен, оқып отырған біз ол әлемге ене алмаймыз.

Автордың жеткізгісі келген идеясының тереңдеген түсі сүйіктісі Аяның бұрынғы жігітімен кездесіп тұрған сәтінің үстінен түссе де кейін кешіріммен қараған, яғни сүйіктісіне еркіндік берген жерінен байқалады. Романда бірге болуды қалаған адамдар тәні өзге адамдармен табысып жатса да, жан дүниесі, құндылықтары, ішкі әлемі сол қалаған адаммен шексіз әлемде бір бүтінге айналып өмір сүре береді деген тұжырымдама кездеседі. Бұл идеялық ойлау жүйесіне жақын пайым. Сондай қиялшыл, жаратылысы әлемнің себебін ешқашан толыққанды түсіне алмайтын, ой-тапқыры орқаптан шектеулі күйде өтетін адамзаттан алыс жататын мистикалық түсінік.

Автор адамның еркіндігі жайлы терең толғап келіп, романда басқа қосымша тақырыптарды өте кеңіп баяндаулармен жеткізген. Астарлап беру жағы әлсіз шыққан. Барлық поэтикалық күш ессіз шынайы сүйе білген адам ғашығымен мәңгілік бірге — біртұтастықта тұмыр кетпелі деген тұжырымдаманы түсіндіруге жұмсалған. Ұлттар арасындағы, бәлкім, қазақ қоғамында көбірек кездесетін, яғни өзінің қалауын кейінгі сатылары (кейіне ақыл-ойы жете тұра мәжбүрлі түрде жасайды) ысырып тастап отбасының, ортасының, достарының бағыттауымен — қалауымен үйленетін, жұмыс істейтін, мамандық игеретін адамның бақытсыз тіршілігі көрсетеді. Әлемді адамның күш-жігері басқарады деген философияны автор өзіне таныс қоғамдағы адамның осындай бақытсыздығымен байланыстыра таратып түсіндіреді. Автор жалған өмірді әрі өзінің емес, өзгенің өмірін сүріп шығатын адамдарды батыл аяқалайды. Сонымен қатар метапрозаның да элементі байқалады, яғни автор шынайы өмірдегі өзінің шығармашылық процесін романда да бедерлейді. Жазушылық ғана немесе ғашылық Ая ғана кейіпкерді өзінің шынайы болмысымен табыстыра алады. Өмірде де автор жазу әлеміне өзін арнағанын, қаламға серт еткенін, жаңы жазушы ғана бармақ табатын күйін романда Шоқанның ноутбукті ашып, роман, әлде әңгіме жазып жатқан сәті де айқын аңғартады.

Роман арқылы жазушының жеткізбек болған тағы бір қолжымысы өмірден өзін іздеп таба алған, тани алған адам ғана шынайы өмір сүре алады. Өзінің кім екенін білмеген, болмыстың тани алмаған адам ғашықтықтың мәнін де толық түсінбей өтеді. Роман кейіпкері ақыры өмірдегі өзін ролін ойнай алмай, Мирахмен махаббатсыз бас қосады. Автордың ойынша адамшын сүйгенімен мәңгілік әлемде ғана бақытты болады. Қорыта келе, Әліпердің «Параллель» романын оқырманға оқуға ұсынамын. Автордың әлем мен адам туралы қозғарастары оқырмандарға ұнайды деп үміттенемін.

● «Адам да, оның талабы да күн сайын өзгереді. Осыдан кейде екі жыл бұрын ұнатпаған фильмді бүгін көріп, гажап десем, кейде, керісінше, басқа фильмдерді бұрынғылар не үшін қарағанымын, мағынасыз сияқты деймін. Адам әр күні жаңа дүниені үйреніп, тәжірибесі молайған сайын өмірге жаңа қозғарастар қарайтынды. Киноға деген талабы да дәл солай, үнемі өзгеріп отыр», — дейді Нури Бильге Джейлан.

Кино әлеміне ену үшін өзгелер кеш деп сапайтын 36 жасында алғашқы қысқаметражды фильмді жалғыз өзі түсіріп, түсірілім тобынан жұмысын өзі ғана атқарған фильмді Каан кинофестивалінде жүлде алған түрік азаматы

қадамы, әлі еліктегіш жас кинотердің үздік фильмі. Фильмде үлкен жастағы жұбайлар, кішкентай бала, табиғат, жапырақпен жел, су мен от, ұйқыда батқан мысық кадрлары ғана бар, диалог мүлдем жоқ. Бір ауыз сөзсіз, кейіпкерлердің



«ТҮРІКТІҢ ТАРКОВСКИЙ»

— әлемге танылған кинорежиссер, оператор, сценарист. Джейлан фильмдерінің стилі мен техникасы ерекше және көбі автобиографиялық жанрға. 1995 жылы түсірген «Кобелек» Каан кинофестивалінде «ен үздік қысқаметражды фильм» марапатына ие болды. 2002 жылы түсірілген «Кісікінік» «ен үздік шетел фильмі» деген атауға ие болып, одан басқа түрлі кинобайқауларда 47 рет арнаулы жүлделерді қанжығасына байлаған. Джейланды ата жұртына танымал еткен де осы фильм. Өзінен 21 жыл бұрын «ен үздік шетел фильмі» атағына ие болған режиссер Иштван Гүллей істептен. Одағ соң өз еліне бұл жерісті қайта сыйлаған Нури Бильге Джейлан аталған кинокартинасынан кейін оған тапсымал түрдегі айналады.

Режиссердың туындылары жалпық бұқараға арналмаған. Бұл туралы өзі де: «Адам тұмырылған сәттен бастап жеткізуге келмейтін сәттер жиі ойландырады. Ал осындай жайт шығармашылық тұрғыдан тәуекелді, ештеңенен қорықпауды талап етеді. Мәселен, менің фильмдерімді кино өнеріне қызығушылығы жоғары, «белсенді» көрермен болмаса, басқасының іші пысып, ортасынан ары қарай көрмей қозға да мүмкін екенін білемін. Бәрі емес, әрине. Сонда да түсіремін. Бұл менің ғана емес, кез келген режиссердың түбі баруы керек тәуекел. Қоғам пікірі қашан да екіге бөлінеді, мұны қабылдай білу керек», — дейді. Дегенмен Джейлан фильмдерінің барлығы дерлік көрермен көңілінен орын алып келеді.

«Туындылар әдебиет кинодан жағары тұрады, — дейді бір сұхбатында. — Кино өнеріне қарағанда әдебиеттің тарихы да, мағынасы да, берері де мол». Оның орыс классикалық әдебиетінің жанкүйері екені рас. «Мен Чеховтың шығармашылығына қатты қызығамын. Кино түсірудегі мотиваторым — Чехов. Сценарий жазу кезінде оның әңгімелерін жиі еске аламын. Фильмдеріме Чехов еліміз сөзіне, себебі де осы. Оның өмірдің кез келген оқиғасына байланысты әңгімелері бар. Чеховтың туындыларынан, өзі сипаттаған, күнделікті күйбең тіршілікті көруге болады. Оны байқамау мүмкін емес», — дейді Джейлан.

Мысалы, Джейланды көпшілік «Кісікінік» фильмінен соң «Түріктің Тарковский» десе, «Жыл мезгілдері» фильмінен кейін «Түріктің Антонони» деп атап кеткен. Алғашқы қысқаметражды «Кобелек» фильмі Константин Лопушанскийдің «Желді күнгі көз жасы» фильміне еске түсіреді. Әрі фильмде уақыттың сырғуын фотолар арқылы беруі, фильмнің атмосферасы Тарковскийдің «Айна» фильміне еліктеп түсіргенін аңғаруға болды. «Кобелек» — режиссердың алғашқы

үзсіз қозғарасты, қимылсыз және сәттері. Жел отпен сыбырлаған жапырақтар үні өтіп жатқан уақытты



бейнелейтіндей көрінеді. Бұл фильмге нақты анықтама берілмейді. Себебі көрермен рухани дүниесі нені қаласа, соны алады. Біреулер фильмде бір-біріне қанша жақын тұрса, соңша айтастай ер мен әйел қарым-қатынасын айтады, бірі адам уысында ұстап алмайтын уақыт өлшемін көреді. Екеу ара сұхбатсыз берілген фильм — мағынаны көрермен өз жан дүниесінен іздеп табатын туынды. 2018 жылы шыққан «Жабайы алмұрт» фильмі ғана диалогқа бай. Дұрысы, әлеби диалогпен өрілген. Бұл ретте түйсінісі: сөз — құлай, оны пайдалансаңыз да, пайдаланбасаңыз да ол бар еді және бар болып қалады. Ал оны қолдандыңыз ба, жоқ па — мағызы жоқ. Себебі ол әрқашан бар! Атаған киношығарма — жас жазушының басынан өткен қиындықтары жайлы. Сондықтан да әдебиет сабын басшымырақ. Фильмде жазған кітабын, баспаға беру үшін әкесінің сүйікті ігін сағып, соңында жалғыз оқырманы әкесі болған жігіт өмірі баяндалады. Әлемге өзін паш еткісі келген басты кейіпкер шың мәніндегі мақсаты қандай — оны өзі де анық білмейді. Фильмде жас жазушының әкесінің де жауапкершілігінің аздығы, құмар ойын, жоқшылық сияқты бір-біріне себеп болып туындан беретін отбасылық мәселелер баяндалады. Кітап шығару үшін қанша есікті қаққаптып, кейбір адамның дейтін пашардың әдебиетке де «бармақ басты, қоз қыстылық» жасаған қиялдарын жеткізеді.

Режиссердың басты қаруы да, көзі де, тіпті, өзі де — камера. Ол камера арқылы айналадағы сұлулықты, фильм атмосферасын бере алуы тиіс. Джейлан бұл үлкен шыққан. Керек есенсіз, қанлай да бір фильмдегі қардың, тұманның, асанның, жел мен дыбыс үндестігінің, жоғарыдағы, сұрылтып бұлттардың асқан махаббатпен түсірілуінен-ақ режиссерің тап басып табар едің. Атаған детальдар қарапайым кадр болып көрінгенімен, режиссер ретінде әр фильмге қалдырған

Джейланның қолтаңбасы іспетті.

Оның кинокартиналарында «пашарықтау шек, эмоция» тұдыратын не? Музыка. Джейлан фильмдерінің тағы бір өзегі — музыканы көп қолданбауы. Киноаудиографиялық дыбыс структурасынан тек айналадағы дыбыстар, кадр ішіне тән жел үні, су сыңыры, аяқ дыбыстарын пайдаланады. Тек диалог сөтінде, эффект беру мақсатында музыкалар қолданғанды дұрыс санайды. Джейлан — киноның ең маңызды элементі музыка екенін ескерген режиссер.

Ол бір сұхбатында: «Бір елде ғана жұмыс істеймін, ол — Түркия. Мен фильмдеріме түрік азаматтарының бар болмысын түсіремін. Тіпті, әлеусіз секілді көрінетін мимика, мінез, әрекет — мен үшін өте маңызды. Әрбір режиссер не басқа өнер адамы өзі туып өскен, таныған мәдениетте жұмыс істеуді қалайды деп ойлаймын», — дейді. Джейлан туындыларынан түрік халқының салт-дәстүрін, қызба мінезін, ескі мен жаңа үрдістерін, кейіпкер өмірін көруге болады. Талантты туындылар қоғамның кейбір кертартпа болмыстарын, байлық, билік, жоқшылық, өнер мен әдебиет, мәдениет сияқты таласқа түсетін тақырыптарды алуан түрлі пікірлермен, кейіпкер арқылы жандандыра алған.

Талантты, шыдамды, кино мәніне жете алу үшін сонына дейін тамашалайтын, сөз құдіретін білетін, өмір мектебін не екенін ұғына алатын, өткен құндылықтарын түсінуге тырысатын, өнер мен әдебиеттің ара жігін ажырата алатын көрермендер оның әр жаңа фильмін сарыла, сағына күтеді және ыстық ықыласпен қабылдайды. «Мен фильмдерімнің адам табиғатын зерттегіні, болмысын айқындағын қалаймын. Фильм аяқталғанда адамдар өмірді сырттан бақылап, керекін алғанында, қайран қалса деймін. Міне, осындай ойлар жетегінде жүріп, жаңа фильм түсіруге ниет етемін», — дейді Нури Бильге Джейлан.

Есканай өнер туындысына өз тұтынушысына ақыл айтады. Дегенмен сол «ақылға» көрерменнің, тыңдарманның немесе оқырманның өзі жетеді. Біз бүгін тілге тиек еткен режиссер фильмдерінде де солай. Отып кез келген кинокартинасын көріп шыққаннан кейін ойдың салмағы еңсенді басу да мүмкін, бірақ өз ішіңізге үңіліп, болмысыңызды тануға, жүрегіңізбен тілдесуіңізге зор септігіңіз тігіледі.

Нурай МЫРЗАХАНҚЫЗЫ,
Қожа Ахмет Ясауи атындағы
ХКТУ иң студенті